

**Een verkennend archeologisch
inventariserend veldonderzoek door
middel van boringen aan de
Honkerbosweg in De Heurne, gemeente
Aalten (Gld)**

A.J. Wullink & E.M. ten Broeke

ARC-Rapporten 2009-134

Geldermalsen
2009
ISSN 1574-6887

Colofon

Een verkennend archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Honkerbosweg in De Heurne, gemeente Aalten (Gld)

ARC-Rapporten 2009-134
ARC-Projectcode 2009/377

Tekst

A.J. Wullink & E.M. ten Broeke

Afbeeldingen

A.J. Wullink & E.M. ten Broeke

Redactie

A.J. Wullink

definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2009

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	De Heurne, Honkerbosweg (ong.)
Projectcode	2009/377
Archisnummer	36196
Projectleider	drs. A.J. Wullink
Contact	0345-620101, a.j.wullink@arcbv.nl
Opdrachtgever	Econsultancy Doetinchem, ir. E.M. ten Broeke
Contact	0314-365150, tenbroeke@econsultancy.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Aalten, mw. I. Oonk
Contact	0543-493150, i.oonk@aalten.nl
Toetsing	Regionaal archeoloog regio Achterhoek, drs. M. Kocken
Contact	0314-321235, m.kocken@regio-achterhoek.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Honkerbosweg
Plaats	De Heurne
Gemeente	Aalten
Provincie	Gelderland
Kaartblad	41C
RD-coördinaten	N: 231628/434553 O: 231711/434577 Z: 231744/434501 W: 231651/434496
Oppervlakte	6800 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Formatie van Boxtel
Geomorfologie	Dekzandkopje en gebied van dekzandruggen, al dan niet met een oud bouwlanddek (3K18/3L5)
Bodem	Grotendeels hoge zwarte enkeerdgronden, bestaande uit leemarm en zwak lemig fijn zand (zEZ21). Noordwestelijke strook gooreerdgronden, bestaande uit leemarm en zwak lemig fijn zand (pZn21).
Historische situatie	Vanaf het begin van de 19de eeuw in agrarisch gebruik. Loods in het noordoostelijk deel begin jaren '80 gebouwd. Begin jaren '90 oostelijk deel van plangebied bebouwd met kassencomplex en is reeds gesloopt.
Archeologische verwachting	Het plangebied heeft volgens de IKAW als de CHW een hoge archeologische verwachting. Er kunnen archeologische resten uit alle periodes vanaf het Laat-Paleolithicum worden verwacht.

Legenda

 Onderzoekslocatie

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Econsultancy uit Doetinchem heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een karterend archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen uitgevoerd op de locatie Honkerbosweg in De Heurne, gemeente Aalten (zie afb. 1). Aanleiding tot dit onderzoek vormt de voorgenomen herontwikkeling van het plangebied. In het plangebied zal de nog aanwezige bebouwing, een loods, worden gesloopt. Het tuinkassencomplex is al gesloopt. In het centrale deel van het plangebied zullen 2 twee-onder-één-kapwoningen (beide ca. 220 m²) en een garage/berging (ca. 200 m²) worden gebouwd. Hierbij zal ter plaatse de bodem tot een diepte van circa 1 m –mv worden afgegraven ten behoeve van de aanleg van een fundering. Vanaf de Honkerbosweg zal een oprijlaan worden aangelegd. Tevens zullen in de directe omgeving van de toekomstige bebouwing (binnenplaats) parkeerplaatsen worden aangelegd. Hierdoor kunnen mogelijk archeologische waarden worden bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹ Het veldwerk is uitgevoerd op 24 juni 2009 door ir. E.M. ten Broeke van Econsultancy, onder leiding van drs. A.J. Wullink van ARC bv. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Onderzoeksgeschiedenis

In maart 2009 is een bureau-onderzoek verricht door Econsultancy.³ Het archeologisch verwachtingsmodel uit het bureau-onderzoek vormt het uitgangspunt voor dit inventariserend veldonderzoek en is hieronder weergegeven.

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld: Uit de landschappelijke ligging blijkt dat het plangebied vanaf het Laat-Paleolithicum gunstig is geweest voor jagers-verzamelaars en vanaf het Neolithicum voor landbouwers. Verwacht wordt dat het plangebied op een geïsoleerd gelegen dekzandkopje ligt en dat de bodem een hoge zwarte enkeerdgrond betreft. Dergelijke terreindelen worden vaak aangeduid als eenmans-essen. Wanneer er sprake is van een enkeerdgrond (humeuze toplaag of A-horizont dikker dan 50 cm), vaak duidend op de aanwezigheid van een esdek), worden archeologische resten verwacht onder het esdek en in de top van het dekzand (de oorspronkelijke C-horizont). De vondstenlaag is opgenomen onderin het esdek; hier wordt ook wel van 'cultuurlaag' gesproken: een doorwerkte oude bodem tussen het esdek en de ongeroerde ondergrond met kleine fragmenten aar-

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

³Ten Broeke, E.M., 2009: *Archeologisch bureauonderzoek Honkerbosweg (ong.) te De Heurne in de gemeente Aalten*, Econsultancy Rapport 08065687 (conceptversie).

dewerk, natuursteen, vuursteen en houtskool. Archeologische sporen zullen zich bevinden tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Organische resten en bot zullen door de diepe grondwaterstand, en daardoor relatief droge en zure bodemomstandigheden, slecht zijn geconserveerd. Het complextype en de omvang kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens. Het noordelijk deel van het plangebied is bebouwd met een loods en het zuidwestelijk deel van het plangebied, aan de achterzijde van de loods, is bebouwd geweest met een kassencomplex. Mogelijk heeft hier een beperkte verstoring van het bodemprofiel plaatsgevonden tijdens de bouwwerkzaamheden (i.e. aanleg betonnen poeren). De mate en diepte van deze verstoringen kunnen niet op basis van de huidige informatie aangegeven worden. De nieuwbouw van de 2 twee-onder-één-kap-woningen en de garage/berging vindt plaats op het centrale deel van het plangebied. De verwachting is hier dan ook dat, afgezien van de bouwvoor, het bodemprofiel niet of nauwelijks verstoord is geraakt door recente activiteiten. Hierdoor wordt de kans op het aantreffen van archeologische resten hoog geacht.

1.3 Doel van het inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.4 Werkwijze

Het IVO is uitgevoerd als een karterend booronderzoek. Hiertoe zijn met behulp van een edelmanboor met een diameter van 15 cm op het onderzoeksterrein 16 boringen geplaatst tot een diepte van minimaal 80 cm –mv en maximaal 170 cm –mv. De boringen zijn, rekening houdend met de aanwezige bebouwing in het noord-oostelijk deel van het plangebied, geplaatst in een verspringend raster van 20×25 meter, zodat een algehele indruk van de bodemopbouw verkregen kan worden. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Het opgeboorde materiaal is doorzocht op de aanwezigheid van archeologische resten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaardbeschrijvingsmethode (ASB). De laag waarin archeologische resten kunnen worden verwacht (de vondstenlaag of 'cultuurlaag') is bemonsterd en gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm. De zeefresiduen zijn doorzocht op het voorkomen van archeologische indicatoren.

2 Resultaten inventariserend veldonderzoek

De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 2. De resultaten van het karterend booronderzoek zijn opgenomen in bijlage 1.

In alle boringen zijn zwak siltige, zeer fijne tot matig fijne zanden aangetroffen. In nagenoeg alle boringen is een donkergrijsbruin eerddek (Aap-horizont) aangetroffen. Ten aanzien van de dikte van het eerddek is er een duidelijk onderscheid tussen het westelijk (altijd akkerland geweest) en oostelijk deel (voormalig kassencomplex) van het plangebied.

Binnen het westelijk deel is sprake van een dun opgebracht eerddek (minimaal 20 tot maximaal 40 cm dik) en betreft voornamelijk de bouwvoor. Hieronder bevindt zich een 10 tot 20 cm dik geelbruine overgangslaag (AC-horizont). Vanaf minimaal 35 cm -mv bevindt zich het hieronder het oorspronkelijke moedermateriaal in de vorm van dekzand (C-horizont). Ter plaatse van het westelijke de boringen 4, 5 en 6 is alleen de eerdlaag verstoord. Ter plaatse van de boringen 1, 2, 3 en 7 is de bodem verstoord tot aan het dekzand (C-horizont).

Binnen het oostelijk deel is het eerddek veel dikker, vaak meer dan 50 cm. In de boringen 8 t/m 11, 15 en 16 zijn onder het eerddek (deels) intacte podzolprofielen aangetroffen. Ter plaatse van de boringen 9 en 16 betreft dit een dunne donkerbruine B-horizont gevolgd door een bruine tot oranjebruine overgangslaag (BC-horizont) en vervolgens dekzand (C-horizont). In de boringen 8, 10, 11 en 15 is het podzolprofiel minder ontwikkeld, waardoor niet duidelijk sprake is van een B-horizont. Er bevindt zich direct onder het eerddek een bruine tot oranjebruine overgangslaag en vervolgens dekzand (C-horizont). In de boringen 13 en 15 is onder het eerddek een (dunne) zwartbruine, matig tot sterk humeuze laag aangetroffen (Ah-horizont). Deze laag betreft de humeuze toplaag van het oorspronkelijk bodemprofiel.

In de boringen 12 t/m 14 zijn onder het eerddek geen kernmerken van podzolprofiel waargenomen. Onder het eerddek is het bodemprofiel echter wel verder intact. Hier zijn in meer of mindere mate roestvlekken waargenomen. Dit is de zogenaamde gley-zone (Cg-horizont), het niveau waarbinnen de grondwaterspiegel fluctueert. Dit duidt op een relatief hoge grondwaterstand, en kan een reden zijn waardoor ter plaatse geen podzolformatie heeft kunnen optreden. In de boringen 5 t/m 8, 10 en 11 zijn onder de eerdlaag eveneens in meer of mindere mate roestvlekken aangetroffen. Sommige lagen zijn zo ijzerrijk dat er sprake is van ijzeroer.

De zeer fijne tot matig fijne zanden op de locatie zijn eolisch afgezette dekzanden (Formatie van Bostel, Laagpakket van Wierden). Op het westelijk deel is het eerddek dermate dun dat de bodem als een gooreerdgrond of als kanteerdgrond wordt geclassificeerd, afhankelijk van het wel of niet voorkomen van roestvlekken onder het (dunne) eerddek. Op het oostelijk deel is een eerddek van ten minste 60 cm dik aanwezig, waardoor sprake is van een enkeerdgrond, voor een deel liggend op een podzolprofiel.

2.1 Archeologische indicatoren

Van de boringen zijn zeefmonsters genomen van het onderste deel van de eerdlaag (Aap-horizont), de overgangslaag (AC-horizont) of (een deel van) het podzolprofiel en de eerste 25 cm van het dekzand (C-horizont). Deze monsters zijn gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm. In boring 11 zijn géén archeologische indicatoren waargenomen. In de boringen 1 t/m 7, 12 en 16 zijn in de zeefresiduen enkele houtskool- en baksteenfragmenten als archeologische indicatoren waargenomen. In boringen 8–10, 13 en 14 zijn meerdere fragmenten houtskool aangetroffen. Vooral boringen 8 en 13 bevatten veel houtskool (respectievelijk 29 en 66 fragmenten). Tijdens het zetten van boring 15 is in de humeuze toplaag van het oorspronkelijk bodemprofiel (direct onder het eerddek) een 2 cm dikke houtskoollaag aangetroffen. Mogelijk betreft het een haardkuil.

3 Samenvatting en conclusie

Volgens het bureau-onderzoek door Econsultancy ligt het plangebied op een geïsoleerd dekzandkopje waarop hoge enkeerdgronden tot ontwikkeling zijn gekomen. De enkeerdgronden hebben, doordat ze de oorspronkelijke (podzol)bodems veelal beschermen tegen (recente) bodemverstorende ingrepen, volgens de IKAW-kaart als de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Gelderland, een hoge archeologische trefkans. Gezien de landschappelijke context kunnen vanaf de onderzijde van het eerddek (onderzijde A-horizont) tot in de top van het dekzand (C-horizont) archeologische resten vanaf het Laat-Paleolithicum worden verwacht. In de omgeving van het plangebied zijn heden nog weinig waarnemingen van archeologische resten zijn gedaan en bevinden zich op relatief grote afstand van het plangebied. Deze betreffen resten van een huisplaats, enkele aardewerkfragmenten en een zilveren munt aangetroffen, daterend uit de Nieuwe tijd, en een stenen bijl, welke gedateerd is tussen het Vroeg-Neolithicum en de Bronstijd. In de regio van De Heurne hebben echter nog weinig archeologische onderzoeken plaatsgevonden. Mogelijk is dit een van de redenen waarom er tot op heden nog zo weinig waarnemingen van archeologische resten zijn gedaan.

Tijdens het karterend inventariserend booronderzoek is alleen binnen het oostelijk deel van het plangebied een dik eerddek aangetroffen, waardoor de bodem als hoge enkeerdgrond geïsoleerd kan worden. Voor het westelijk deel kan de bodem als een gooreerdgrond of als kanteerdgrond wordt geïsoleerd, afhankelijk van het wel of niet voorkomen van roestvlekken onder het (dunne) eerddek. Indien hier in het verleden wel een enkeerdgrond aanwezig geweest zal een deel zijn afgegraven. De verstoringen beperken zich tot in het eerddek of tot in de overgangslaag. Binnen het oostelijk deel van het plangebied zijn onder het eerddek (deels) intacte podzolprofielen aangetroffen.

Binnen het gehele plangebied zijn archeologische indicatoren in de vorm van houtskool- en baksteenfragmenten aangetroffen. Vooral in het oostelijke deel van de locatie, ter plaatse van het voormalige kassencomplex is veel houtskool aangetroffen. Mogelijk is er sprake van een archeologische vindplaats.

4 Aanbeveling

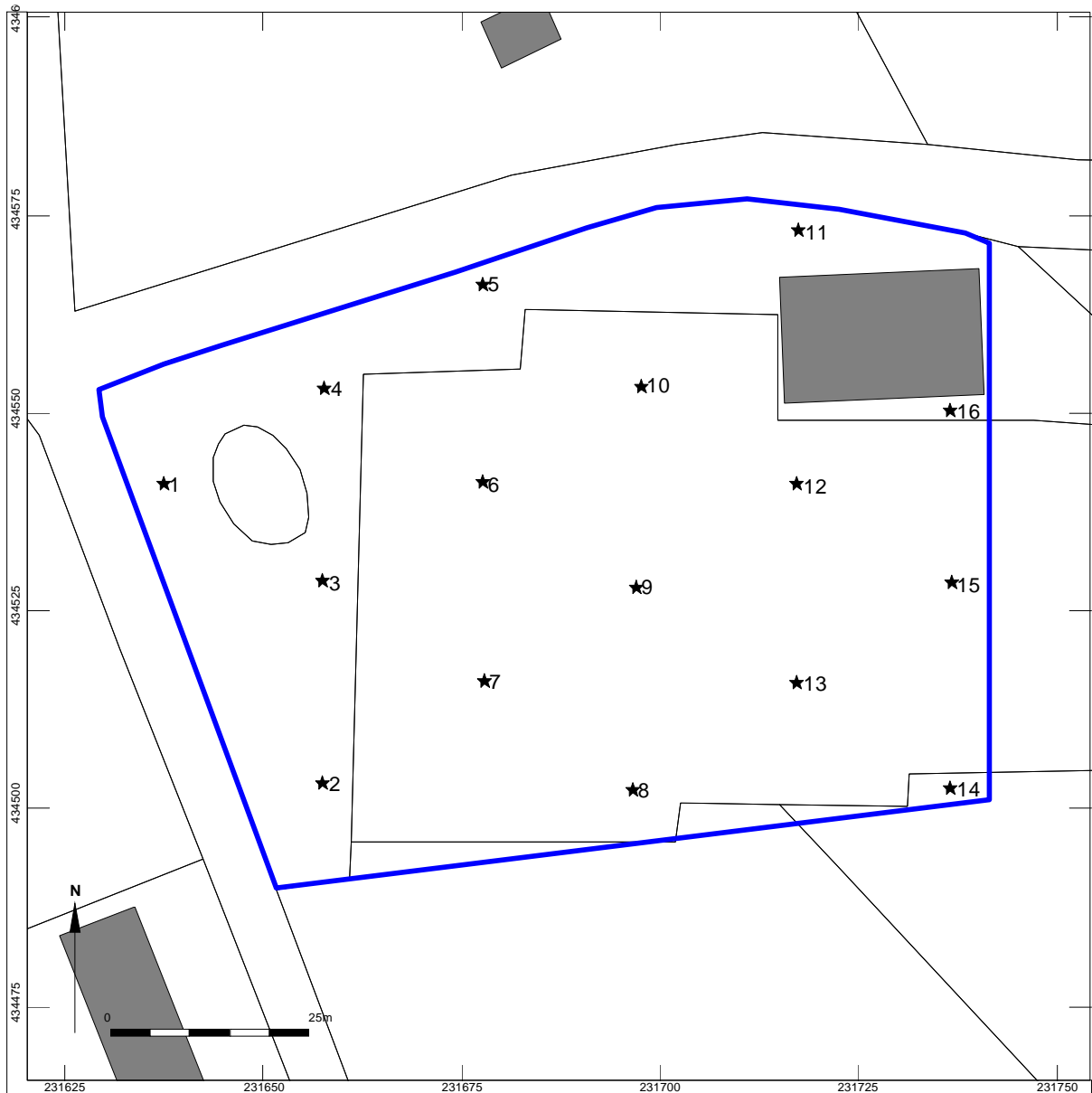
Op basis van het karterend onderzoek mag worden geconcludeerd dat er voor het plangebied mogelijk sprake is van een archeologische vindplaats. Geadviseerd wordt dan ook om ter plaatse een vervolgonderzoek uit te voeren. Dit vervolgonderzoek kan het beste worden uitgevoerd in de vorm van een proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Voor het proefsleuvenonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk, dat voor aanvang van de werkzaamheden moet worden goedgekeurd door de bevoegde overheid gezag, de gemeente Doetinchem en de deskundige namens de bevoegde overheid, de heer M. Kocken, regionaal archeoloog Regio Achterhoek. De gemeente beoordeeld uiteindelijk of en in welke vorm het vervolgonderzoek moet worden uitgevoerd.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

De Heurne (gemeente Aalten) - Honkerbosweg (ong.)

Boorpuntenkaart

Legenda

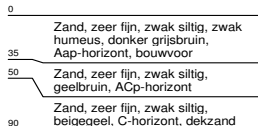
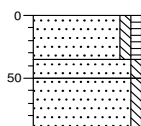
- Plangebied
- ★ Boorlocatie

Afbeelding 2. Boorpuntenkaart. Door: E.M. ten Broeke.

Bijlage 1 Boorprofielen

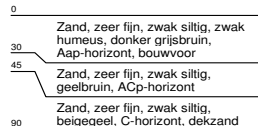
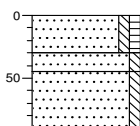
Boring: 01

X: 231640
Y: 435541

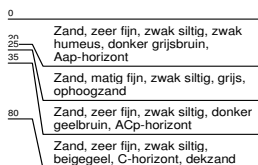
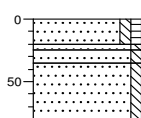
Boring: 02

X: 231660
Y: 434504

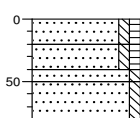
Boring: 03

X: 231660
Y: 434529

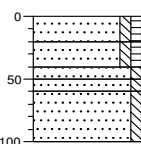
Boring: 04

X: 231660
Y: 434554

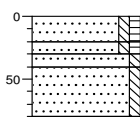
Boring: 05

X: 231680
Y: 434567

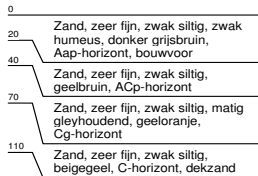
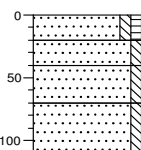
Boring: 06

X: 231680
Y: 434542

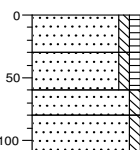
Boring: 07

X: 231680
Y: 434517

Boring: 08

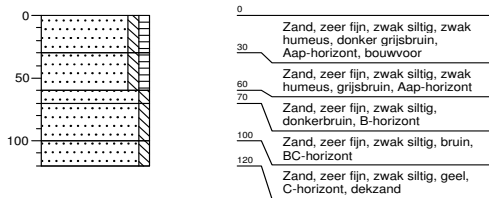
X: 231670
Y: 434503

Bijlage 1 Boorprofielen

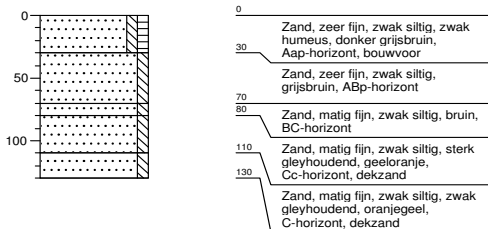
Boring: 09

X: 231670
Y: 434528

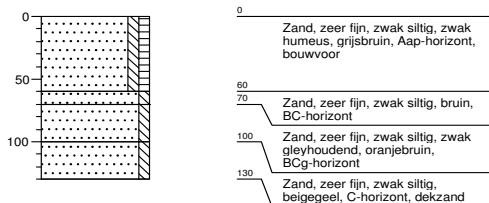
Boring: 10

X: 231670
Y: 434553

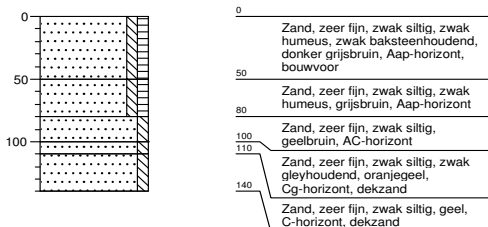
Boring: 11

X: 231720
Y: 434573

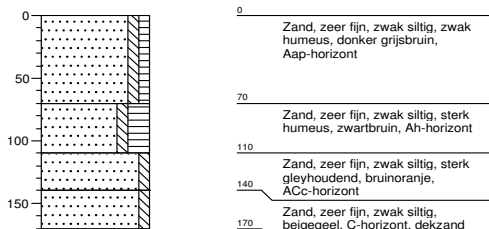
Boring: 12

X: 231720
Y: 434541

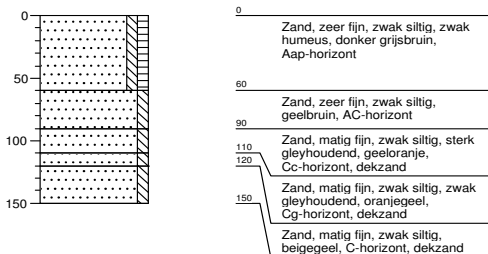
Boring: 13

X: 231740
Y: 434516

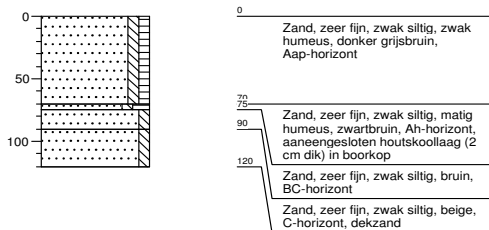
Boring: 14

X: 231740
Y: 434503

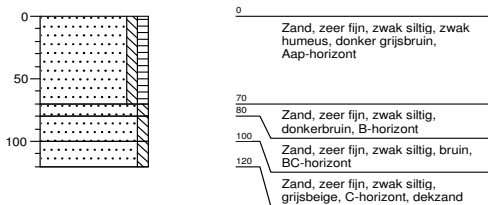
Boring: 15

X: 231740
Y: 434528

Boring: 16

X: 231740
Y: 434540

Bijlage 2. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.